

szélni lehet. Dialógusai szépek és kifejezőek, csak az a kár, hogy a szereplők ajkára adva nem válnak jellemzővé.

Ambrus alakjai, még a kevésbé jól megrajzoltak is, született csevegők. A *Solus eris*-ben oldalakon keresztül áll a cselekmény, amíg egyes szereplők kimerítő vitát folytatnak a szerelemről és az emberi érzésekről. Az Őszi napsugár hiperbolikus figurái is bőven rendelkeznek retorikai erényekkel. A *Midás király* szürke polgárkisasszonya olyan éles elméjű, logikus előadást tart a házasságról, mint egy egész élet tapasztalataival rendelkező író. Még a kis gyermekeleány is úgy cseveg, mintha francia szalonokban forgolódt volna és nem a pesti bérkaszárnya félszeg, közhe-lyeket ismételtető kispolgárai között.

A kevesebb néha többet jelentene; Ambrust mélyen kulturált írói modora, erudíciójának felvillanó szikrái a magasban való szárnyalásra készítetik. Alakjai közül ezért sikerülnek legjobban a művész-hősök, az ő bonyolult, szövevényes lelki világukat kitűnően érzékelteti, míg a köznapibb lények színvonalára nem tud leereszkedni, egyénítésükkel adósuk marad. Ambrus realizmusa tehát — mivel az író a valóságtól nem szakad el, de gyakran a magasabb csúcsokról szemlélődik — madártávlati realizmus lesz az író-mesterség legkiválóbb tulajdonságainak hozzáadásával.

Ambrus írásművészete temperált, zárt formájú, de minden ízében férfias művészet; a dur-hangzat dominál benne. Mit találunk mondataiban? Gyergyai Albert kitűnően mutat rá: „Valami nemes, keresetlen, forrásából buggyanó ékesszólást, egy nem gyalogjáró lélek természetes kifejezését, amely egyformán távolesik mind a köznép beszédétől, mind pedig a szónoki pátoosztól.”

Az irodalom tiszta, magaslati levegőjét érezzük kiáradni Ambrus mondataiból, a művészi kifejezőképesség egy mélyről fakadó, az író lényével szervesen eggyéváló megnyilvánulását. Ambrusnál a leírt szónak roppant súlya és jelentősége van, nála — mint később Kosztolányinál — az írás nemcsak mesterség, megoldásra váró penzum, hanem életszükséglet is: gondolatnak, szónak és érzésnek élénk, nem lassuló vérkeringése.

KÁLDI JÁNOS VERSE

RÁBAPARTI ELÉGIA

*Elnézlek, Rába, amint itt szaladsz,
mintha sietned kellene,
pedig neked bátyád az idő,
ráérsz;
sokkal tovább élsz, mint mi, emberek.
Ráérnél elcsevegni a parti fákkal,
az elparázsló virágokkal;
ráérnél eljátszogatni a halvány füvekkel;
hallgathatnád nyugodtan a parasztok énekét,
amint idecsapja azt az alkonyat;
elnézhetnéd a távoli madarakat,
amint mennek, mennek,
s most olyanok éppen,
mint egy széttépett koszorú darabjai;
s beszélgethetnél velem is,
aki élek negyven-ötven évet
és már nem leszek.*

Neked bátyád az idő:
 már ezer évvel ezelőtt is így futottál,
 s így fogsz futni ezer év múlva is.
 Meg fogod látni a távoli nyarakat,
 a jövőbeni égboltokat;
 új-szép virágok sütnék föl partjaidon;
 s látni fogsz más embereket is.
 De az én szíveimből akkor már por lesz,
 szemeimből is tiszta por.
 Rába, Rába, te komoly-énekű,
 te alkonyatkor legszebb,
 ezüstpikkelyű,
 mily jó neked:
 a meglévő mederben szaladsz tovább;
 tudod, honnan indulsz és hová érsz;
 nem kell megteremtened mentedben
 a nyárfasorokat és füzeket,
 azok ott állnak már
 hosszú-hosszú évek óta;
 de én magam szakítok utat
 ismeretlen sziklák és erdők között,
 s ki tudja, hova érek el.
 A homlokom néha csupa vér,
 a szívem néha csupa seb.
 Futnom kell a magam-szülte tájakon,
 meg kell neveznem
 saját virágaimat, csillagaimat,
 azt a nyárvéget, amit én küldök
 a sose-látott városok parkjaiba,
 azt a csöndet, ami belőlem szakad ki.
 Könnyű neked,
 szaladsz lefelé,
 s az évek
 törvény szerint
 átrendezik a mezőket, amerre haladsz:
 a nyár
 arany gabonatáblákat terít partjaidra,
 az ősz
 letépdési fáid lombját.
 S te mész, mész, mosollyal,
 gondtalanul.

De én, de én:
 száz fájással török előre,
 s viszem magamban
 a benti mindenséget.
 S itt, — jaj, — örökké fúj a szél,
 s naponta világok égnek el.
 Rába, Rába, te azt nem tudod,
 az ember mit ér meg,
 mit szenved,
 míg a belső földrészeket helyükre teszi,
 míg itt belül is
 az égboltot és vizeket
 ügyesen, gondosan elrendezi,
 amíg helyükre állnak
 — vékonyka füstjeikkel —
 a faluk, a tanyák,
 amíg kigyújtja arany füzereit
 a gyönyörű-szép villanyvilág.
 Rába, Rába, te azt nem tudod

hányszor sir az ember
a belső rend romjai fölött,
hányszor térdel le önnönmagában,
mikor minden csupa hamu már,
s a benti végtelenség füstölög.
Csak nézi, nézi, ami volt,
porrá vált hegy a való:
űszkös gerendák, füstös nárciszok, kövek,
remények, üvegtörmelék, nyárest-darabok,
egy sor kormos rózsakaró,
s mintha hullna, hullna,
— nyáron —
a hó, a hó.

Rába, Rába,
te kolompszóval-díszített-partú,
te szomorúság és komolyság folyója,
mindent elviszel:
jön a tavaszi mező, traktorokkal — és te elviszed,
jön az őszi erdőszél, favágókkal — és te elviszed,
az orgonák lilaságával,
az emberek álmaival tovafutsz.
jönnek a régi búcsúsok,
messze, mélyen,
a tudat-alatti úton,
a szülőföldön,
a gyermekkorból,
alig-alig énekelve már,
és viszik a tengernyi virágot
a tündérszép Máriának,
— és te elviszed őket, —
jönnek az ezutáni emberek,
a XXI. század édes fiai,
fölépitik világukat
megértésből és szeretetből,
igazságból és kövekből,
— és te elviszed őket.
Ó, örökké zuhogó víz, ó, roppant vonulás!

Rába, Rába, neked bátyád az idő,
mosolyogsz rajtunk,
s futsz, futsz nyugodtan.
De lásd:

mí rátiprunk
a te mosolyodra.
Nem állunk meg,
tesszük az örök emberi tennivalót:
megkapáljuk a mákot a kertben,
elszállítjuk a rönköket a fűrésztelepre,
követ, téglát hordunk a városok üres telkeire,
megfestjük a cséplést,
nyáralkonyban,
odafönt halvány-nefelegecsű éggel,
megírjuk örök-szépségű verseinket,
nekivágunk az ürnek,
hogy számbavegyük jövőbeni tulajdonunkat.
Lásd:
ezt tesszük, Rába,
mert nagyon szeretjük azokat,
akik utánunk jönnek.